

УДК 343.9
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2023.30>

І. В. Макогін

orcid.org/0009-0005-5183-9214

*аспірантка кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОЇ, У ВЧИНЕННІ ВБИВСТВА З НЕОБЕРЕЖНОСТІ, ОСОБИ

Постановка проблеми. Під час розслідування будь-якого кримінального правопорушення слідчий, як сторона обвинувачення, проводить окремі слідчі (розшукові) дії, які спрямовані на збирання доказів у кримінальному провадженні. Однією із таких дій є допит підозрюваного у вчиненому злочині. Слід зазначити, що жодне кримінальне провадження не може обійтися без допиту. Така дія є досить складною, оскільки необхідно досить повно та чітко зафіксувати інформацію, яка б дала змогу перевірити достовірність інших доказів кримінального провадження. Тому досить важливим є вміння правильно оцінити й використати одержані показання.

Вказане питання не втрачає актуальності та потребує конкретизації в залежності від виду кримінального правопорушення, від обстановки його вчинення, у вказаній категорії справ головну роль грають мета та мотив вчинення вбивства, а саме розмежування та їх встановлення. Важливе значення вказана дія має й для перевірки версій, що були висунуті слідчим, крім того слідчий може побудувати чергові версії, або ж скорегувати раніше висунуті.

Стан дослідження. Загалом проблеми допиту, як були, так і залишаються на даний час предметом дослідження великого кола вчених-криміналістів та процесуалістів, зокрема Ю.П. Аленін, В.П. Бахін, В.Ю. Шепітько, Р.С. Белкін, В.І. Галаган, В.О. Коновалова, Є.Д. Лук'янчиков, М.В. Салтєвський, В.М. Тертишник, В.Г. Лукашевич, В.В. Тіщенко.

Метою даної статті є аналіз та розкриття особливостей допиту підозрюваних, у вчиненні вбивства з необережності, осіб під час досудового слідства, його тактичних принципів.

Виклад основного матеріалу. Досить часто слідчому при розслідуванні кримінальних правопорушень приходиться протистояти особі, яка відмовляється давати покази, або не бажає надавати правдиві показання. Загалом допит є найпоширенішим способом отримання інформації про подію, що сталася.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України не містить визначення такого поняття, як допит, однак містить загальні положення щодо його проведення. Допит – це процесуальна

дія, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі [1, с. 252]. В основі допиту лежить спілкування, а саме діалог між слідчим та особою, яку допитують, при чому цей діалог має бути ретельно розпланований, варіативний, оскільки тут виявляються усі закономірності психології спілкування. Багато науковців вказують, що для розуміння сутності даного поняття, слід врахувати те, що це психічне ставлення двох людей до події.

Щодо допиту підозрюваного слід вказати, що це слідча дія, відносно особи, яка має статус підозрюваного, проводиться шляхом опитування, з метою одержання даних з приводу обставин, що стали причиною затримання, а також для отримання інформації, що має доказове, або ж інше значення для справи. Підозрюваний з'являється у кримінальному провадженні з того моменту, коли їй у визначеному процесуальним порядком, повідомлено про підозру. У іншому ж випадку така особа дає пояснення чи допитується, як свідок. При цьому він не має тих процесуальних прав, що обвинувачений, для захисту від підозрівання.

Метою допиту є отримання повних та об'єктивно відображаючих дійсність показань. Ці показання є джерелом доказів, а фактичні дані, які в них містяться, – доказами [2, с. 106].

Допит підозрюваного слід проводити негайно після його затримання чи оголошення про підозру. Короткий строк для допиту пов'язаний з необхідністю забезпечити можливість якнайшвидшого давання показань підозрюваним і розгляд заявлених ним клопотань, тобто мова йде про фактичний початок реалізації підозрюваним свого права на захист.

Також допит, як слідча дія, при розслідуванні кримінальних правопорушень, передбачених ст. 119 КК України, має свої завдання:

- отримання доказів у кримінальному провадженні;
- встановлення об'єктивної істини у справі;

– перевірка слідчих версій, що були висунуті на початковому етапі розслідування;

– встановлення фактичних даних про вчинення або ж, якщо мало місце, приховування злочину;

– встановлення обставин, що сприяли вчиненню злочину;

– збирання відомостей про особу, що вчинила кримінальне правопорушення;

– вжиття заходів профілактичного характеру, з метою виховання громадян та попередженню вчинення даних кримінальних правопорушень в майбутньому.

Планування та проведення допиту підозрюваної особи заслуговує на особливу увагу. Слід погодитися з думкою багатьох науковців, які стверджують, що для слідчого показання допитуваної особи є джерелом доказів, а для підозрюваного – це спосіб захисту від підозри.

Для організації допиту необхідним є врахування тактичних аспектів допиту, а саме: 1) планування даної слідчої дії; 2) вивчення особи, що буде допитана; 3) визначення місця та часу проведення допиту; 4) обрання способу виклику на допит у межах встановлених законом; 5) підготовка технічних засобів, що будуть застосовуватися у ході фіксації вказаної слідчої дії; 6) надання допомоги особі, що допитується, у згадуванні інформації; 7) оцінка отриманої в ході допиту інформації.

При розслідуванні вбивств, вчинених з необережності, допит підозрюваних може проводитися в безконфліктній чи в конфліктній ситуації. Безконфліктна ситуація має місце тоді, коли вбивство вчинено в умовах очевидності, особа підозрюваного визнає свою вину та щиро розкаюється у вчиненому. Характерним для такої ситуації є те, що інтереси слідчого та допитуваного повністю чи частково збігаються, між ними відсутні протиріччя на даному етапі розслідування.

У такій ситуації головним завданням є збереження атмосфери безконфліктності і встановлення обставин кримінального правопорушення максимально детально щодо обставин, які може знати лише особа, що вчинила діяння. Це такі деталі, як наприклад, скільки ударів було завдано та куди, положення потерпілого, що робив потерпілий та умови, що передували вчиненню вбивства, характер стосунків між вказаними особами, тощо.

Щодо допиту в умовах конфліктної ситуації, то вона має місце, коли кримінальне правопорушення вчинено в умовах неочевидності, підозрюваний має свою лінію поведінки і має намір давати неправдиві показання. Неправдиві свідчення можна виявити лише у сукупності з уже зібраними доказами у справі. У такій ситу-

ації перед слідчим постають завдання, а саме: 1) викрити неправдивість показань підозрюваного та 2) переконати таку особу надати правдиві покази та співпрацювати зі слідством.

У даній ситуації для впливу на особу підозрюваного, при допиті найефективнішими є методи психологічного та морального впливу, це можуть бути прийоми переконання, демонстрація можливостей розслідування. Іноді на встановлення психологічного контакту з підозрюваним впливає поява захисників, зазвичай наслідки якої для допиту є негативними.

В умовах конфліктної ситуації, допитуваний вирішує завдання по приховуванню дійсної події, тому слідчий має підготуватися до такого допиту, а саме:

– докладно вивчити матеріали кримінального провадження;

– розробити певну програму допиту, що включає використання логічних схем мислення й управління;

– визначити тактику допиту, що включає використання наявної інформації, залежно від ситуації допиту;

– перевірка отриманих свідчень у процесі допиту, а саме постановка контрольних запитань, порівняння з іншими доказами, що наявні у матеріалах справи.

Загалом до загальних тактичних прийомів допиту належить встановлення психологічного контакту з допитуваним; викладення показань у формі вільної розповіді; поставлення запитань; пред'явлення доказів; актуалізацію забутого в пам'яті допитуваного [3, с. 345].

При підготовці до допиту слідчий розробляє програму допиту з використанням логічних схем рефлексивного мислення й управління, її сутність полягає у логіці побудови допиту, характеру допиту, будь то вільна розповідь чи повідомлення відомостей поетапно, а також варіативність позицій, при яких слідчий продумує можливі варіанти відповідей і обирає найбільш доцільну тактику. Це найскладніший етап підготовки, оскільки за своєю суттю він моделює майбутній допит, допомагає дещо визначити майбутню позицію допитуваного й керувати його розумовими процесами, спрямовуючи їх у необхідний вектор.

Узагальнюючи слідчу практику, слід вказати, що під час допиту підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 119 КК України, повинні з'ясовуватися такі обставини:

– обстановка діяння, умови, механізм слідоутворення, умови сприйняття і фіксації в пам'яті того, що відбувалося;

– психічний та фізичний стан допитуваного при вчиненні кримінального правопорушення;

– особливості його поведінки безпосередньо перед, під час і після вчинення вбивства з необережності;

– коли, кому, з якою метою і за яких обставин було передано криміналістично значиму інформацію;

– час, місце, мотив, цілі, об'єкт посягання;

– спосіб і механізм злочину;

– інші протиправні діяння допитуваного, за які він не поніс покарання.

– Також є питання, які обов'язково ставляться слідчим під час допиту підозрюваного у даній категорії справ, а саме:

– питання, що стосуються обставин вчиненого вбивства (за яких обставин, час, місце, період, спосіб);

– питання, що пов'язані з мотивами злочину (причини);

– питання, що характеризують особу злочинця (минуле, справжнє, діяльність, відомості про спосіб його життя, відносини між підозрюваним та потерпілим).

Наведений перелік питань, що задаються підозрюваному в ході допиту не є вичерпним, він може бути розширений і конкретизований з урахуванням особливості особи, яку допитують.

У будь-якому випадку надані показання мають бути піддані ретельному аналізу та оцінюватися, повинно бути перевірено повноту та достовірність відомостей, чи співпадають покази з іншими джерелами доказів, або ж суперечать їм.

Якщо підозрюваний відмовляється надавати покази, слідчий має з'ясувати мотиви такої відмови та роз'яснити такій особі, що таким діями вона позбавляє себе фактичної можливості захищатися від підозри, що виникла.

У разі, коли підозрюваний заперечує свою причетність до вчиненого кримінального правопорушення, то незалежно від наявності доказової бази, які його викривають, слідчий повинен уважно вислухати його показання, що підлягають обов'язковому занесенню до протоколу, а потім продовжити допит, використовуючи при цьому найрізноманітніші тактичні прийоми.

Одним із найпоширеніших способів відвести від себе підозру є повідомлення про алібі. В. О. Коновалова відзначає, що особу, що заявила про своє алібі, необхідно допитати по всіх обставинах, пов'язаних із заявою. Особливо важливо з'ясувати деталі всіх обставин його перебування у названих ним місцях у день учинення злочину (аж до хвилин). Часто виникає потреба у процесі допиту перевірити ті документи, якими підтверджується зазначене алібі обвинуваченого, а саме: посвідчення про відрядження, квитки на поїзд, автобус, пароплав та ін. Детальний допит у багатьох випадках озброїть слідчого матеріалами, важливими для перевірки показань, а допитува-

ному відріже шлях до створення іншої «легенди» або можливості перекручення окремих епізодів [4, с. 93].

Ефективними тактичними прийомами допиту даної категорії осіб, окрім ретельної підготовки до допиту, є такі:

1) Демонстрація допитуваному уявлення про обізнаність слідчого щодо обставин вбивства, послідовність пред'явлення доказів під час допиту;

2) Максимальна деталізація показань підозрюваного, під час первинного допиту, так і на повторному (додатковому);

3) Тактичні прийоми психологічного впливу, а саме створення сприятливих умов для розслідування кримінального правопорушення, що можна досягти завдяки таким завданням: активізація мислення та пам'яті особи, пробудження певних асоціацій, що викликають у неї емоції та почуття; встановлення психологічного контакту як запоруки налагодження співробітництва підозрюваного зі слідчим, викриття брехні [5, с. 33].

4) Зміна тактики проведення слідчої дії, що полягає у зміні предмета розмови, відступу від послідовності обговорення епізодів і фактів події. Такий метод створює дефіцит часу для підозрюваного на обдумування, позбавляє можливості дотримуватися вибраного способу протидії розслідуванню. Даний прийом створює обстановку, що переконує підозрюваного у марності його спроб ввести слідство в оману.

Загалом, під час допиту осіб, що підозрюються, у вчиненні вбивства з необережності, слід з'ясувати у підозрюваного, як давно він знайомий з потерпілим, які між ними склалися відносини, за яких обставин, в який час та де вони зустрілися з потерпілим в день вбивства, як проводили час, чи не виникало у них сварки, якщо так, то які її причини, які ушкодження і чим заподіявалися потерпілому, або ж підозрюваному, в якій позі знаходився потерпілий у момент спричинення йому смертельного поранення та як відносно до останнього був розташований підозрюваний.

Поведінка обвинуваченого має свої певні психологічні особливості, які зумовлені близькістю вирішення справи, гласністю допиту, наявністю суттєвих доказів, що були уже зібрані у кримінальному провадженні.

Після проведення першого допиту підозрюваного, іноді виникає потреба у повторному допиті. Тож у такому випадку, слідчий має виконати певні дії, що допоможуть зняти напруженість у підозрюваного: пояснити причини виклику на такий допит, створити атмосферу певних довірливих відносин, а також налагодити позитивний психологічний контакт. У такому випадку доцільно використовувати тактичні прийоми,

а саме: чергувати швидкий і повільний темп допиту, створювати так звані психологічні «пастки», відвертати увагу від певних фактів, уміти підлаштовуватися під необхідні питання, раптово пред'являти доказові факти, а також використовувати широкий спектр спеціальних знань [6, с. 567].

Висновки. Правильна тактична організація допиту підозрюваної особи є важливим чинником, який безпосередньо впливає на отримання об'єктивної інформації про обставини скоєння вбивства з необережності з'ясувати характер дій винної особи, а також безпосередніх умов, які сприяли вчиненню даного кримінального правопорушення. Таким чином, формування методичних рекомендацій стосовно особливостей допиту підозрюваного має велике значення для з'ясування всіх обставин та розкриття даної категорії злочинів.

Література

1. Криміналістика : підруч. для студ. юрид. ВНЗ / В. М. Глібок, А. Л. Дудніков, В. А. Журавель та ін. / за ред. В. Ю. Шепітька. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2001. 684 с.
2. Настільна книга слідчого: Наук. – практ. Видання для слідчих і дізнавачів / Панов М.І., Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. та ін. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. 623 с.
3. Криміналістика : підруч. / П.Д. Біленчук, В.К. Лисиченко, Н. І. Клименко та ін. / за ред. П. Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. К. : Атіка, 2001. 544 с.
4. Коновалова В.О. Допит: тактика та психологія : навч. посібн. / В. О. Коновалова. – Х. : Консум, 1999. 157 с.
5. Бишевец О. В. Тактико-психологічне забезпечення проведення окремих слідчих (розшукових) дій : навч. посібник. Київ: Алерта, 2015. 140 с.
6. Саїнчин О.С. Теоретичні основи розслідування умисних вбивств. Психологічний портрет серійного вбивці : монографія. Оттава, Онтаріо, Канада, 2019. 760 с.

Анотація

Макогін І. В. Особливості допиту підозрюваної, у вчиненні вбивства з необережності, особи. – Стаття.

Під час розслідування будь-якого кримінального правопорушення слідчий, як сторона обвинувачення, проводить окремі слідчі (розшукові) дії, які спрямовані на збирання доказів у кримінальному провадженні. Однією із таких дій є допит підозрюваного у вчиненому злочині. Досить важливим є вміння правильно оцінити й використати одержані показання.

Допит осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів, розглядалися та розглядаються багатьма вченими. Загалом, допит є основним та найбільш поширеним способом отримання інформації про кримінальне правопорушення. У статті розглянуто поняття допиту особи, що підозрюється у вчиненні вбивства з необережності. Слід зазначити, що допит підозрюваного слід проводити негайно після його затримання чи оголошення про підозру.

Визначено, що допит вищезазначених осіб може проводитися у безконфліктній та конфліктній ситуа-

ції, надано характеристику таких ситуацій та основні завдання, що постають перед слідчим. Також узагальнено, які обставини, повинні з'ясуватися, під час допиту підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 119 КК України.

Окрім того, у статті розглянуто основні тактичні прийоми та особливості допиту підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 119 КК України. При підготовці до допиту слідчий розробляє програму допиту з використанням логічних схем рефлексивного мислення й управління, її сутність полягає у логіці побудови допиту, характеру допиту, будь то вільна розповідь чи повідомлення відомостей поетапно.

Проаналізувавши слідчу та судову практику, було надано перелік типових питань, що ставляться слідчим підозрюваній особі у даній категорії кримінальних правопорушень. Також у статті зазначено, які дії необхідно вчинити слідчому, для зняття напруги під час повторного допиту підозрюваного.

Ключові слова: допит, підозрюваний, ситуації при допиті, основні тактичні прийоми допиту, типові питання.

Summary

Макогін І. В. Peculiarities of interrogation of a person suspected of negligent homicide. – Article.

During the investigation of any criminal offense, the investigator, as the prosecution, conducts certain investigative (detective) actions aimed at collecting evidence in criminal proceedings. One of such actions is interrogation of a suspect in a crime. The ability to properly assess and use the testimony obtained is quite important.

Interrogation of persons suspected of committing crimes has been and is being considered by many scholars. In general, interrogation is the main and most common way to obtain information about a criminal offense. The article examines the concept of interrogation of a person suspected of negligent homicide. It should be noted that the interrogation of a suspect should be carried out immediately after his or her detention or notification of suspicion.

The author determines that the interrogation of the above-mentioned persons may be conducted in a conflict-free and conflict situation, and describes such situations and the main tasks facing the investigator. The author also summarizes the circumstances which should be clarified during the interrogation of suspects of a criminal offense under Article 119 of the Criminal Code of Ukraine.

In addition, the article examines the main tactical techniques and peculiarities of interrogation of a suspect in a criminal offense under Article 119 of the Criminal Code of Ukraine. When preparing for interrogation, the investigator develops an interrogation program using logical schemes of reflective thinking and management; its essence lies in the logic of interrogation construction, the nature of interrogation, whether it is a free narration or the provision of information in stages.

Having analyzed the investigative and judicial practice, the author provides a list of typical questions asked by an investigator to a suspect in this category of criminal offenses. The article also indicates what actions should be taken by the investigator to relieve tension during the repeated interrogation of the suspect.

Key words: interrogation, suspect, interrogation situations, basic tactical interrogation techniques, typical questions.